МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
Філософський факультет
Кафедра психології

“Затверджено”
на засіданні приймальної комісії
Львівського національного університету
імені Івана Франка
28.03.2025 (протокол № 89/3)

В.о. ректора _____Володимир МЕЛЬНИК

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ

ДО АСПІРАНТУРИ
за спеціальністю С4 ПСИХОЛОГІЯ
галузі знань С соціальні науки, журналістика та інформація

Львів 2025

Програма фахового вступного випробування для здобуття освітнього ступеня доктор філософії за спеціальністю С4 ПСИХОЛОГІЯ галузі знань С соціальні науки, журналістика та інформація на основі ступеня магістра (ОКР спеціаліста), здобутого за спеціальністю С4 ПСИХОЛОГІЯ галузі знань С соціальні науки, журналістика та інформація (напрямом підготовки) або іншими спеціальностями (напрямами підготовки) затверджена на засіданні кафедри психології філософського факультету, протокол № 14 від 10. 03. 2025 р.

Завідувач кафедри психології Софія ГРАБОВСЬКА

10. 03. 2025 р.

Програма фахового вступного іспиту до аспірантури за спеціальністю С4 Психологія затверджена на засіданні Вченої ради філософського факультету, протокол № 5/3 від 19 березня 2025 р.

Голова Вченої ради філософського факультету,
професор Олена КВАС

19.03.2025 р.

АНОТАЦІЯ

Навчання за Освітньо-науковою прогамою третього рівня вищої освіти за спеціальністю С 4 Психологія галузі знань С соціальні науки, журналістика та інформація дає можливість аспірантам отримати кваліфікацію «доктор філософії за спеціальнісю «Психологія». Освіта за ОНП С4 Психологія спрямована на підготовку висококваліфікованих науковців та викладачів ЗВО шляхом поєднання цілеспрямованого структурованого навчання та здійснення наукового дослідження, що забезпечує високий рівень фахових знань, умінь та навичок, формування дослідницької культури, відповідної світовим та європейським академічним стандартам. Термін навчання 4 роки. Форми навчання: очна (денна, вечірня) та заочна.

Програма вступного іспиту до навчання на ОНП С4 Психологія виходить з ідеології, що вступники матимуть ґрунтовні знання та добре орієнтуватимуться у проблемах відповідної навчальної програми вищої освіти магістра і перевіряє досягнення результатів навчання, визначених Стандартом вищої освіти та освітньо-професійною програмою (зокрема, загальної психології, історії психології, методології наукового дослідження та володітимуть методами обробки емпіричних даних за допомогою засобів математичної статистики).

Структура оцінки Фахового іспиту із спеціальності С; Психологія :

Фаховий вступний іспит із спеціальності С4 Психологія проводиться в письмовій формі та складається з 4-х питань (оцінка за кожне питання максимум 40 балів) і оцінки максимум 40 балів за науковий реферат.

Складовою Фахового іспиту зі спеціальності С; Пихологія є науковий реферат (від 3 до 5 стор.) з тематики майбутнього наукового дослідження здобувача. Наукові дослідження аспірантів мають бути суголосні з науковою темою кафедри психології “Психологічні механізми суб’єктності ідентичності особистості : сучасні ризики та їх подолання” (номер держреєстрації: 0124U001836. Термін виконання: 01.2024 – 12.2026 рр.).

Науковий реферат має містити:

а) постановку проблеми;

б) актуальність майбутнього дослідження;

в) аналіз останніх досліджень і публікацій;

г) викладення основного матеріалу;

д) висновки;

е) список використаних джерел.

Науковий реферат оцінює предметна комісія в день іспиту,

Критерії оцінювання наукового реферату з тематики майбутнього наукового дослідження

Реферат має бути стислим представленням ідей майбутнього наукового дослідження здобувача і має демонструвати здатність до чіткого викладу наукових думок, критичного осмислення наявних досліджень обраної наукової проблеми в галузі психології, уміння та навички дослідницької діяльності його автора.

31-40 балів:

Чітке формулювання дослідницької проблеми, наукове обґрунтування її актуальності, чітке формулювання об'єкту, предмету, гіпотез дослідження, використання сучасних наукових теорій і підходів для розв'язання поставлених завдань. Інформативний та критичний аналіз наукових публікацій з проблематики реферату останніх 5 років. Володіння категоріальним апаратом, Коректне застосування наукової термінології, понять, категорій. Демонстрація високої дослідницької культури за фахом.

Глибокий критичний аналіз проблеми дослідження, виявлення основних підходів до її розв'язання, представлення дискусійних аспектів та інтерпретацій. Наявність авторського підходу до розв'язання дослідницької проблеми. Сформульована мета реферату повністю реалізована. Висновки аргументовані та теоретично обґрунтовані.

Повна відповідність структури реферату вимогам, структурований та логічний виклад матеріалу. Академічний стиль викладу, стилістично і граматично коректний. Використання наукової літератури останніх 5 років. Оформлення списку літератури та джерел відповідно до сучасних академічних стандартів. Відсутність плагіату та матеріалів, зроблених за допомогою ШІ.

21-30 балів:

Чітке формулювання дослідницької проблеми, об'єкту, предмету та гіпотез дослідження, однак поверхневе наукове обґрунтування актуальності теми, використання релевантних і сучасних наукових теорій і підходів для розв'язання поставлених у вступі завдань. Інформативний, але некритичний аналіз досліджень і публікацій з проблематики реферату. Володіння категоріальним апаратом, але не завжди коректне використання основних понять та категорій.

Достатньо повний аналіз дослідницької проблеми, основних підходів до її розв'язання, але без виявлення дискусійних, проблемних аспектів та інтерпретацій. Нечітке авторське бачення розв'язання дослідницької проблеми. Висновки переважно аргументовані, але недостатньо обґрунтовані.

Загалом структура реферату відповідає вимогам, виклад матеріалу достатньо структурований та логічний. Переважання академічного стилю викладу, текст стилістично і граматично коректний. Оформлення списку літератури та джерел загалом відповідає академічним стандартам. Відсутність плагіату та матеріалів, зроблених за допомогою ШІ

11-20 балів:

Формулювання дослідницької проблеми надміру загальне, наукове обґрунтування її актуальності неповне, чітке розуміння предмету дослідження здобувачем викликає сумніви. Використані наукові теорії і підходи для розв'язання поставлених завдань переважно застарілі та не повністю відповідають обраному об'єкту і предмету. Відсутність формулювань гіпотез і завдань дослідження. Компілятивний та некритичний аналіз останніх досліджень та публікацій з проблематики реферату. Не завжди коректне використання основних категорій і понять.

Некритичний аналіз дослідницької проблеми та основних підходів до її розв'язання. Відсутність авторського бачення розв'язання дослідницької проблеми. Мета реферату реалізована неповно. Висновки слабо аргументовані та часто необґрунтовані.

Відповідність структури реферату вимогам, але порушення логіки викладу матеріалу. Академічний стиль викладу поєднується з публіцистичним, стилістично і граматично коректний. Зустрічаються помилки в оформленні списку літератури та джерел відповідно до академічних стандартів. Відсутність плагіату та застосування матеріалів, зроблених за допомогою ШІ.

0-10 балів:

Формулювання дослідницької проблеми некоректне, не визначені об'єкт, предмет, актуальність проблеми, мета, дослідницькі завдання та гіпотези. Використані невідповідні чи (та) застарілі наукові теорії і підходи для розв'язання завдань. Некоректне використання наукових понять і категорій. Неповний і некритичний аналіз останніх досліджень з проблематики.

Малоінформативне та переважно компілятивне розкриття дослідницької проблеми, відсутність авторської позиції у розв'язанні дослідницької проблеми. Висновки не аргументовані, абстрактні та неузгоджені з завданнями, об'єктом, предметом, метою та гіпотезами дослідження. Мети реферату не досягнуто.

Часткова відповідність структури реферату вимогам, хаотичний безсистемний виклад матеріалу. Наявність стилістичних і граматичних неточностей та помилок. Невідповідність оформлення списку літератури і

джерел академічним вимогам. Наявність запозичень без посилання на авторство. Використання матеріалів, зроблених з використанням ШІ.

Критерії оцінювання відповідей здобувачів на запитання екзаменаційного білету під час фахового випробування членами предметної комісії спеціальності С4 Психологія

Екзаменаційний білет містить 4 питання з різних дисциплін, зазначених у програмі, члени екзаменаційної комісії мають право задавати додаткові запитання в межах магістерської підготовки спеціальності С4 Психологія. Вступне випробування покликане виявити у вступників рівень знань, сформованість дослідницьких умінь та навичок, здатність до наукового дослідження та практичного застосування отриманих результатів в галузі психології. Відповідь вступників до аспірантури на кожне питання члени предметної комісії оцінюють в межах від 0 до 40 балів за такими ***критеріями***:

31-40 балів :

Відповідь на питання повна, вичерпна, здобувач демонструє глибоке розуміння суті поставленої проблеми, самостійність, творчий підхід, знання сучасних досліджень з окресленої в питанні проблеми, уміння застосувати знання на практиці. Описані як теоретичні, так і прикладні аспекти питання. Відповідь добре структурована, логічна, виклад послідовний, переконливий. Наведені погляди сучасних психологів, показані різні підходи, наукові дискусії та інтерпретації. Здобувач демонструє самостійність мислення, глибокі знання і здатність їх стисло, аргументовано та доказово представити. Глибоко розкрито прикладну сторону питання, аргументовано практичне застосування описаних знань. Текст грамотний та логічно структурований. Висновки обґрунтовані та належно підсумовують зміст викладеного питання.

21-30 балів :

Правильна, але не вичерпна, фрагментарна відповідь на питання, обмеження знань лише даними, отриманими з підручників або з лекційних курсів. Відповідь частково аргументована посиланнями на авторитетні джерела та думки вчених. Відповідь містить незначні помилки або неточності у використанні термінів, категорій чи емпіричних даних, їхній аналіз поверхневий. Здобувач демонструє недостатню глибину знань, самостійність суджень та критичного аналізу. Поверхневе або недостатнє розкриття проблеми практичного застосування питання, яке розкривається.

11-20 балів :

Неповна, фрагментарна відповідь, в якій поставлена проблема розкрита лише частково або однобічно. Посилання на сучасну наукову літературу дуже обмежене, фрагментарне. Відповідь містить помилки або неточності у використанні термінів, категорій чи емпіричних даних, їхній аналіз дуже

поверхневий, побіжний. Здобувач демонструє недостатню глибину знань, самостійність суджень та критичного аналізу. Відсутнє або недостатнє розкриття проблеми практичного застосування питання, яке розкривається. Наявність граматичних та стилістичних помилок.

1-10 балів :

Наявність у відповіді помилок як термінологічних, так і фактичних. Питання не розкрите. Посилання на сучасну наукову літературу відсутнє. Відповідь містить помилки у використанні термінів, категорій чи емпіричних даних, їхній аналіз відсутній. Здобувач демонструє відсутність фахових знань, умінь та навичок, не орієнтується в методології наукового дослідження. Самостійність суджень та критичного аналізу на дуже низькому рівні Відсутнє або недостатнє розкриття проблеми практичного застосування питання, яке розкривається.

0 балів : відсутність відповіді.

Академічна доброчесність при складанні іспиту: очікується, що вступники до аспірантури під час підготовки до відповіді на іспиті будуть представляти їхні знання та міркування. Списування, втручання в роботу інших абітурієнтів, відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел тощо становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності під час фахового випробування вступника є підставою для незарахуванння відповіді екзаменаційною комісією, незалежно від масштабів списування чи обману в будь-якій формі. Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.

Програма фахового вступного випробування для здобувачів спеціальності С4 Психологія третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти складена відповідно до вимог Закону «Про вищу освіту» (режим доступу Про вищу освіту | від 01.07.2014 № 1556-VII), Правил прийому до Львівського національного університету імені Вана Франка у 2025 (режим доступу https://admission.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/04/PP_LNU_2025_.pdf) та Правил прийому до аспірантури та докторантури у Львівському національному університеті імені Івана Франка у 2025.

Відповідно до Правил прийому до аспірантури і докторантури для конкурсного відбору на навчання для здобуття ступеня «Доктор філософії» зараховуються бали:

ЄВІ (2023, 2024, 2025)

ЄВВ з методології наукових досліджень (2025)

Фахового іспиту зі спеціальності 4 Психологія

Обрахування конкурсного балу проводять за формулою:

Конкурсний бал (КБ) = 0,2*П1+0,2*П2+ 0,2*П3+ 0,4*П4

де

П1 – оцінка ЄВІ (≥ 150) компонент 1

П2 – оцінка ЄВІ (≥ 150) компонент 2

П3 – оцінка ЄВВ (≥ 100)

П4 оцінка за Фаховий іспит із спеціальності (включно з оцінкою за реферат) – оцінка (≥ 150)

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Тема 1. Психологія на сучасному етапі її розвитку

Місце психології в системі наук. Міждисциплінарні зв'язки психології.

Суб'єкт та об'єкт психології. Визначення об'єкта конкретного психологічного дослідження. Поняття про психічні явища, процеси, стани, властивості та особливості психіки людини.

Проблема предмета психології. Предмет об'єктивної та суб'єктивної психології. Причини відсутності єдиного предмета дослідження у сучасній психології. Визначення предмета конкретного психологічного дослідження.

Галузі сучасної психології та їх класифікація. Теоретичні галузі. Практичні галузі. Класифікація практичних галузей психології залежно від психологічних проблем конкретних видів людської діяльності, специфіки процесу розвитку та взаємодії людини з соціальним середовищем. Завдання психології. Основні тенденції розвитку сучасної психології.

Тема 2. Етапи розвитку психології

Періодизація становлення психологічної науки.

Психологія як наука про душу. Уявлення про душу у період від І тисячоліття до н.е. до XVII століття. Поняття про аніматизм, анімізм та гілозоїзм. Трактування душі у філософських школах Стародавнього Китаю та Індії. Внесок античних філософів (Фалес, Анаксимандр, Анаксимен, Геракліт, Демокріт, Платон, Арістотель) та лікарів (Алкмеон, Гіппократ, Герофіл, Еразістрат, Гален) у становлення психологічної науки.

Розуміння психології як науки у середньовіччі, (Г. Ниський, А. Августин,Авіценна, Аверроес, Т. Аквінський, Р. Бекон та ін.) та в епоху Відродження (Леонардо да Вінчі, Ф. Бекон, Г. Перейра). Особливості першого етапу становлення психологічної науки.

Основні здобутки психології XVII – кінця XIX століття. Психологія як наука про свідомість. Погляди Рене де Карта, Б. Спінози, Г. Лейбніца, Т. Гоббса на душу та тіло людини. Виникнення асоціативної психології. Розвиток психологічної думки у Києво-Могилянській академії (І. Гізель, І. Кониський, Г. Сковорода та ін.) та Київській духовній академії (П. Юркевич та ін.). Вплив природничих наук на розуміння предмета психології у другій половині XIX ст. Основні програми розвитку психології як самостійної науки (В. Вундт, Ф. Брентано, І. Сєченов). Виникнення структурної та функціональної психології. Визнання психології як самостійної галузі знань. Становлення психології як самостійної науки в Україні (О. Потебня, Ю. Охорович, І. Сікорський, М.

Ланге, П. Ковалевський). Виникнення об'єктивної та суб'єктивної психології. Особливості другого етапу становлення психологічної науки.

Психологічна думка кінця XIX – 60-х років XX століття. Психологія як наука про поведінку, несвідомі психічні явища та цілісні структури психіки; психологія як наука про мотивацію поведінки та діяльності особистості; психологія як наука про особистість як систему якостей та рис. Поведінка як основний предмет психології (біхевіоризм, необіхевіоризм, рефлексологія, реактологія). Несвідомі психічні явища як предмет вивчення психології (психоаналіз, аналітична психологія, індивідуальна психологія, неофрейдизм, гормічна психологія). Поняття про глибинну психологію. Цілісні структури свідомості як предмет психології (ґештальтпсихологія, неоґештальтпсихологія). Диспозиційна психологія (Р. Б. Кеттелл, Г. Ю. Айзенк). Розвиток психологічної науки в Україні (В. Зеньковський, С.-М. Балей, Г. Костюк, Я. Цурковський, М. Година та ін.). Особливості третього, четвертого та п'ятого етапів становлення психологічної науки.

Розвиток психології у другій половині XX – на початку XXI століття. Психологія як наука про пояснення психічних явищ людини, розуміння її неповторної індивідуальності та про вплив на неї (необіхевіоризм, когнітивна психологія, гуманістична психологія, екзистенційна психологія, трансперсональна психологія, психологія вчинку та ін.). Розвиток вітчизняної психології (В. Роменець, Т. Титаренко, С. Максименко, В. Татенко та ін.). Напрями та проблеми розвитку вітчизняної психології. Особливості сучасного етапу психологічної науки: досліджувані проблеми, діагностичні методи, напрямки.

Тема 3. **Методологічні принципи психологічного дослідження та етапи його проведення**

Поняття про принцип та методологію психологічного дослідження.

Філософські принципи. Принцип матеріальної єдності світу. Принцип універсальності розвитку. Принцип причинності.

Загальнонаукові принципи. Принцип об'єктивності. Принцип інваріантності. Принцип відповідності. Принцип доповнюваності. Принцип симетрії. Принцип спостережуваності. Принцип редукції.

Загальнопсихологічні принципи. Принцип детермінізму. Принцип випереджального відображення. Принцип розвитку. Принцип історизму. Системно-структурний принцип. Принцип єдності свідомості та діяльності. Принцип особистісного підходу. Принцип комплексності.

Конкретнопсихологічні принципи. Принцип адекватності. Принцип паралельності. Принцип екстремальності. Принцип реєстрації градієнта. Принцип референтності. Принцип якісного аналізу.

Етапи проведення психологічних досліджень. Підготовчий етап. Теоретична та практична підготовка до досліду. Етап збору фактичного матеріалу. Етап опрацювання результатів. Етап інтерпретації даних. Етап висновків.

Тема 4. Методи психології

Поняття про метод та методику психології. Класифікація методів психології. Узагальнена класифікація сучасних методів психології.

Методи пояснення психіки людини. Теоретичні методи: моделювання та реконструювання. Організаційні методи: порівняльний (поперечних зрізів, поздовжніх зрізів, близнюковий) та комплексний. Емпіричні методи: спостереження, експерименту, опитування, психологічного аналізу процесу та продуктів діяльності, біографічний, тести. Основні правила їх проведення, види, переваги та недоліки. Уявлення про інші емпіричні методи. Методи опрацювання даних: кількісні (математико-статистичний, структурного аналізу) та якісні методи. Інтерпретаційні методи: генезисний та структурний.

Методи розуміння психіки людини. Метод самоспостереження. Метод самозвіту. Включене спостереження. Емпатичне слухання. Ідентифікація. Діалогічна бесіда. Біографічний метод. Метод інтерпретації внутрішнього світу. Метод інтуїції. Метод герменевтики.

Методи впливу на психіку людини. Психотерапія. Психокорекція. Психотренінг. Психологічне консультування.

Тема 5. Природа та сутність психіки людини

Психологічні теорії філогенезу психіки людини. Натуралістична теорія. Суспільно-історична теорія (школи: соціологічна, культурно-історична, історичної психології). Марксистська теорія.

Передумови, умови та фактори формування психіки людини. Основні властивості психіки людини: єдність свідомого та несвідомого, ідеального та матеріального, суб'єктивного та об'єктивного, частини і цілого, стану і процесу, біологічного і соціального. Означення та основні функції психіки людини.

Матеріальні основи та фізіологічні механізми психіки. Поняття про френологію. Психофізична та психофізіологічна проблеми, шляхи їх вирішення. Теорії психофізичного паралелізму, психофізичної взаємодії, психофізичної ідентичності, психофізичної єдності. Рефлекторна теорія психіки.

Тема 6. Індивідуальна свідомість людини як вища форма психічного відображення

Форми свідомості: суспільна, групова, індивідуальна. Загальна характеристика індивідуальної свідомості.

Структура індивідуальної свідомості. Буттєвий та рефлексивний рівень свідомості. Біодинамічна тканина дії, чуттєва тканина образу, значення та сенс.

Основні особливості індивідуальної свідомості людини: рефлексивність, цілеспрямованість, вмотивованість, тотожність, неперервність, цілісність, константність, вибірковість, зосередженість.

Предметна свідомість та самосвідомість людини, їх основні функції. Самоспостереження та самооцінка як засоби самопізнання людини. Основні виміри самооцінки людини. Формування самооцінки. Самоприйняття та його зв'язок із самоповагою. Формула В. Джемса. Самоконтроль та самовдосконалення.

Я-концепцію людини.Компоненти Я-концепції: когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий. Особливості та функції Я-концепції. Я-образи людини.

Тема 7. Несвідоме в психіці людини

Історичний погляд на категорію несвідомого (Сократ, Р. Декарт, Г. Лейбніц, Г. Фехнер, В. Вундт та ін.).

Психоаналітична теорія несвідомого З. Фройда. Сфери психіки за З. Фройдом. Несвідоме як фундамент психіки, його основні особливості. Передсвідома та свідома сфери психіки, їх основні особливості.

Несвідоме в аналітичній психології К. Юнґа. Структура особистості за К. Юнгґом. Его, індивідуальне несвідоме та колективне несвідоме. Поняття про архетипи.

Означення несвідомого. Загальна характеристика несвідомих психічних явищ людини. Основні функції несвідомого. Співвідношення між несвідомим, підсвідомим та передсвідомим.

Класифікація несвідомих психічних явищ. Неусвідомлені механізми свідомих дій (неусвідомлені автоматизми, явища неусвідомленої установки, неусвідомлені супроводи свідомих дій). Неусвідомлені чинники свідомих дій. Надсвідомі процеси. Інтуїція як прояв несвідомого.Співвідношення свідомих та несвідомих психічних явищ людини.

Тема 8. Психологія особистості

Поняття про індивід, індивідуальність, особистість. Теоретичні напрямки персонології: психоаналітичний, біхевіоральний, гуманістичний, диспозиційний, діяльнісний.

Структура особистості (З. Фройд, К. Юнґ та ін.). Поняття про ід, его, супер его, індивідуальне несвідоме, колективне несвідоме, архетипи. Спрямованість

особистості. Концепція «Великої п’ятірки» у методології дослідження особистості.

Психологічна характеристика потреб. Теорії потреб А. Маслоу та Д. МакКлеланда. Мотиви та мотивація особистості. Неусвідомлені мотиви: потяги та установки. Усвідомлені мотиви: інтереси, прагнення, переконання. Змістові (А. Маслоу, Д. МакКлелланд) та процесуальні (В. Врум, С. Адамс, Портер-Лоулер) теорії мотивації. Цінності та ціннісні орієнтації людини. Базові ціннісні орієнтації людини. Термінальні та інструментальні ціннісні орієнтації особистості (М. Рокич). Типологія особистості за її ціннісними орієнтаціями (Е. Шпрангер).

Розвиток особистості: формування та становлення. Психологічні механізми формування особистості: соціалізація та інтерналізація. Стадії соціалізації. Чинники становлення особистості. Сенситивні та критичні періоди розвитку особистості.

Психологічна зрілість особистості. Основні риси зрілої особистості (Г. Олпорт). Самоактуалізація та самореалізація особистості. Характеристики самоактуалізованої людини (А. Маслоу). Основні особистісні характеристики самореалізованої особистості (К. Роджерс). Механізми психічного захисту особистості та їх характеристика.

Теорія самодетермінації (Self-Determination Theory) — 1985, Едвард Десі (Edward Deci) та Річард Райан (Richard Ryan).

Соціально-когнітивна теорія (*Social Learning 1963,* Social Cognitive Theory (1986) Альберт Бандура (Albert Bandura).

Теорія п'ятифакторної моделі особистості (Five-Factor Model of Personality) 1980 роки, Роберт МакКріі (Robert McCrae) та Пол Коста (Paul Costa).

Теорія самоефективності (Self-Efficacy Theory) — 1977, Альберт Бандура (Albert Bandura).

Тема 9. Темперамент

Поняття про темперамент та його зв’язок з основними характеристиками поведінки людини (енергетичними, часовими і афективними). Теорії темпераменту: гуморальна, конституційна, фізіологічна, регуляторна, багатофакторна.

Типи темпераменту (сангвінік, холерик, флегматик та меланхолік); їх психологічна характеристика. Темперамент і проблеми виховання. Вплив темпераменту на сумісну роботу та життя людей.

Тема 10. Характер

Поняття про характер та його основні риси. Провідні риси характеру: моральні, вольові, емоційні, інтелектуальні. Цілісний та суперечливий

характер. Соціальний характер. Національний характер. Історія вчення про характер: фізіогномічна і френологічна теорії.

Типологія характеру. Типи орієнтацій характеру: рецептивна, експлуататорська, користолюбна, ринкова. Типи акцентуацій характеру: демонстартивний, педантичний, застрягаючий, збудливий, гіпертимний, дистимний, циклоїдний, екзальтований, тривожний, емотивний.

Умови та фактори формування характеру. Роль фізіологічних задатків, умов життя, виховання та самовиховання. Вплив характеру на сумісну роботу та життя людей.

Тема 11. Здібності

Теоретичне та практичне значення проблеми здібностей. Поняття про здібності та їхню природу. Роль задатків, природного та соціального довкілля у формуванні здібностей. Зв'язок здібностей з обдарованістю, талантом і геніальністю. Трикільцева модель обдарованості Дж. Рензуллі.

Види здібностей. Загальні здібності: інтелектуальні та творчі. Поняття про вербальний та невербальний; мінливий та кристалізований інтелект. Співвідношення понять «творчість» і «креативність». Спеціальні здібності: академічні, технічні, мистецькі, моторні, соціальні та практичні.

Особливості особистості інтелектуально, творчо, соціально, літературно і математично обдарованої людини.

Тема 12. Відчуття

Відчуття як найпростіший пізнавальний психічний процес. Поняття про сенсорну депривацію. Основні теоретичні підходи до вивчення відчуттів: теорії емпіризму, соліпсизму, специфічної енергії органів чуття та рефлекторна.

Види відчуттів та їх особливості. Зорові відчуття світла та кольору: яскравість, контраст, кольоровий тон, насиченість. Феномен Пуркіньє. Ахроматичний контраст (контраст яскравості), хроматичний контраст. Трикомпонентна теорія кольорового зору.

Слухові відчуття тону і шуму: висота, голосність, тембр звуку. Поняття про консонанс і дисонанс. Психоакустичний ефект.

Нюхові відчуття камфорного, мускусного, квіткового, м'ятного, ефірного, їдкого та гнилого запаху. Стереохімічна теорія нюху. Смакові відчуття солодкого, гіркого, солоного, кислого. Тактильні відчуття доторку і тиску. Температурні відчуття холоду і тепла. Больові відчуття. Статичні відчуття рівноваги (вестибулярні). Кінестетичні відчуття руху і положення тіла у просторі. Дотикові відчуття: мономануальний і бімануальний дотик. Вібраційні відчуття. Органічні відчуття.

Класифікації відчуттів: систематична та структурно-генезисна. Екстероцептивні, інтероцептивні та пропріоцептивні відчуття. Специфічні та

неспецифічні відчуття. Мономодальні та інтермодальні відчуття. Контактні та дотикові відчуття. Протопатичні та епікритичні відчуття.

Загальні властивості відчуттів: модальність, просторово-часові характеристики, інтенсивність. Закономірності відчуттів. Абсолютна чутливість (нижня та верхня); поріг абсолютної чутливості. Диференційна чутливість; поріг диференційної чутливості. Дріб Вебера. Основний психофізичний закон та його форми (логарифмічний закон Г. Фехнера, степеневий закон С. Стивенса). Адаптація відчуттів: негативна та позитивна. Взаємодія відчуттів. Сенсибілізація та синестезія. Контраст відчуттів.

Тема 13. Сприймання

Загальна характеристика сприймання. Основні теоретичні підходи до вивчення сприймань: теорії структуралізму, ґештальтпсихології, екологічна та конструктивістська.

Види сприймання та їх класифікація. Класифікація за провідним аналізатором. Зорове, слухове та дотикове сприймання. Мікро- та макрорухи очей та пальців. Фонематичний слух. Поняття про гаптичний образ.

Класифікація за метою діяльності. Мимовільне та довільне сприймання. Спостереження та спостережливість.

Класифікація за основною формою існування матерії. Сприймання простору: форми, величини, відстані, об’ємності та напрямку. Гострота зору. Акомодація та конвергенція. Окомір людини. Монокулярний паралакс руху. Бінокулярний та монокулярний стереоефекти. Кореспондуючі та диспаратні точки. Кінетичний ефект глибини. Закон тотожного напрямку. Бінауральне слухання.Зорові ілюзії. Сприймання часу: тривалості, швидкості, послідовності. Фактори, що впливають на сприймання часу. Сприймання руху: швидкості, прискорення та напрямку. Сприймання справжнього та ілюзорного руху. Стробоскопічний рух. Фі-феномен.

Особливості сприймання. Предметність сприймання. Феномен виділення фігури з фона. Структурність сприймання. Цілісність сприймання. Феномен подвійних зображень. Закони цілісного сприймання форми. Константність сприймання. Апперцепція сприймання. Стійка та тимчасова апперцепція. Осмисленість та узагальненість сприймання. Вибірковість сприймання.

Індивідуальні відмінності сприймання. Поняття про візуалів, аудіалів та кінестетиків. Типи сприймання: аналітичний та синтетичний, суб’єктивний та об’єктивний, художній та мислительний.

Тема 14. Пам’ять

Поняття про пам’ять та її основні функції. Основні теоретичні підходи до вивчення пам’яті: фізіологічний, біохімічний, інформаційно-кібернетичний, психологічний. Психологічні теорії пам’яті: асоціативна, ґештальттеорія,

біхевіоральна, психоаналітична, діяльнісна, когнітивна. Експериментальні дослідження проблем пам'яті на теренах України.

Види пам'яті та їх класифікація. Класифікація за тривалістю закріплення та зберігання матеріалу: миттєва (сенсорна), короткотривала, довготривала. Іконічна та екоїчна пам'ять. Оперативна пам'ять. Класифікація за характером психічної активності (за змістом): рухова, емоційна, образна, вербальна (словесно-логічна). Класифікація за ступенем розуміння матеріалу: механічна, логічна. Класифікація за характером цілей діяльності: мимовільна, довільна.

Процеси пам'яті. Запам'ятовування; умови успішного запам'ятовування. Організація процесу заучування. Основні форми заучування: дослівне, близьке до тексту, смислове. Закон Йоста. Роль повторення у запам'ятовуванні матеріалу. Ефективна організація повторення. Збереження; умови успішного збереження. Ефект краю. Відтворення та його різновиди: впізнавання, власне відтворення, пригадування, згадування. Умови успішного пригадування. Прийоми пригадування. Забування: тривале та тимчасове. Проактивна та ретроактивна інтерференція. Теорії забування. Умови забування. Криві збереження (забування) Г. Еббінгауза та Г. П'єрона. Феномен ремінісценції. Індивідуальні відмінності пам'яті. Типи образної пам'яті. Ейдетична пам'ять.

Тема 15. Мислення

Мислення як вища форма пізнавальної діяльності. Суттєві ознаки чуттєвого та логічного пізнання. Основні детермінанти процесу мислення (ситуативні специфічні і неспецифічні, постійні специфічні і неспецифічні).Ефект соціальної інгібіції та фасилітації.

Основні теоретичні підходи до вивчення мислення в психології: механістичний (асоціанізм, біхевіоризм, когнітивна психологія); телеологічний (Вюрцбурзька школа); цілісний (ґештальтпсихологія); генезисний (операціональна теорія інтелекту); особистісний, або мотиваційний (психоаналіз, гуманістична психологія); історичний (французька соціологічна школа, культурно-історична концепція); діяльнісний (теорія поетапного формування розумових дій).

Види мислення та їх класифікація: генезисна та функціональна. Класифікація за характером об'єкта мислительної діяльності (формою): наочно-дійове, наочно-образне, репродуктивно-образне і понятійне. Класифікація за ступенем новизни і оригінальності: репродуктивне, продуктивне, творче. Класифікація за характером задач: практичне і теоретичне. Класифікація за засобами дії: вербальне і невербальне. Класифікація за розгорненням: інтуїтивне і дискурсивне. Класифікація за ступенем реальності: реалістичне і аутистичне. Класифікація за впливом на емоційну сферу людини: позитивне і негативне.

Основні стадії (фазова динаміка) процесу логічного та творчого мислення. Основні мисленнєві операції людини: порівняння, аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, систематизація, абстрагування, конкретизація.

Логічні форми мислення: поняття, судження, умовиводи. Різновиди понять: родові та видові, загальні та одиничні, конкретні та абстрактні. Способи означення понять. Різновиди суджень: істинні і хибні; поодинокі, часткові і загальні; прості і складні; ствердні і заперечні. Силогізми як найпростіша форма умовиводу. Різновиди умовиводів: за аналогією, індуктивні та дедуктивні; вірні та хибні.

Індивідуальні відмінності мислення. Типи розуму. Інтелектуальні стилі.

Тема 16. Мовлення

Поняття про мову та мовлення. Фонологія, синтаксис та семантика. Функції мовлення у спілкуванні, мисленні, управлінні, суспільстві.

Психолінгвістичні теорії розвитку мовлення: научіння, преформістська, релятивістська, конструктивістська.

Види мовлення. Зовнішнє мовлення. Усне, писемне та афективне мовлення. Діалогічне та монологічне мовлення. Піктографічне, ідеографічне, складове та літерно-звукове. Егоцентричне мовлення. Погляди Ж. Піаже на егоцентричне мовлення. Внутрішнє мовлення.

Психологічні механізми породження, сприймання і розуміння мовлення. Поняття про універсальний предметний код .

Основні особливості мовлення: змістовність, зрозумілість, виразність, дієвість. Індивідуальні відмінності мовлення. Стилі мовлення.

Тема 17. Уява

Загальне поняття про уяву. Співвідношення понять „уява” та „фантазія”. Уява і пам’ять, уява і творче мислення, уява і творчість. Основні функції уяви.

Основні теоретичні підходи до вивчення уяви: філософія раціоналізму, асоціативна психологія, психоаналіз. Психологічні механізми уяви: гіпотези рекомбінації, спроб і помилок, випадкових знахідок, впізнавання творчих ідей, синестезії.

Види уяви та їх класифікація. Класифікація за змістом: художня, наукова, технічна тощо. Класифікація за характером психічної активності: пасивна і активна. Класифікація за характером цілей діяльності: мимовільна і довільна. Класифікація за ступенем новизни і оригінальності: репродуктивна і творча. Класифікація за ступенем реальності: реалістична і фантастична. Класифікація за просторовими характеристиками об’єктів, що уявляються: просторова і непросторова. Класифікація за характером образів, якими оперує людина: конкретна і абстрактна. Класифікація за провідною роллю психічних

процесів:інтелектуальна і емоційна. Мрія як особливий вид уяви. Роль мрій у психічному житті людини.

Прийоми створення образів уяви: аглютинація, доповнення, комбінування, гіперболізація, акцентування, літота, якісне перетворення, типізація, схематизація, перенесення, аналогія та реконструювання. Індивідуальні відмінності уяви.

Тема 18. Увага

Загальне поняття про увагу та її основні функції. Специфіка уваги у порівнянні з іншими пізнавальними психічними процесами. Уважність як психічний стан і як риса особистості. Причини неуважності та шляхи її подолання.

Основні теоретичні підходи до вивчення уваги: моторна, апперцептивно-волюнтаристська, емоційна, фізіологічна, діяльнісна та інформаційна.

Види уваги та їх класифікація. Класифікація за характером цілей діяльності: мимовільна, довільна і післядовільна. Чинники мимовільної, довільної та післядовільної уваги. Класифікація за спрямованістю: зовнішня та внутрішня. Класифікація за формою організації: індивідуальна, групова і колективна. Класифікація за ступенем соціалізації: природна і соціальна. Класифікація за ступенем регуляції: безпосередня і опосередкована. Класифікація за орієнтацією на конкретні психічні процеси: чуттєва та інтелектуальна.

Основні властивості уваги: обсяг, концентрація, розсіяність, розподіл, переключення, стійкість, коливання. Уявна та справжня розсіяність уваги. Зовнішнє і внутрішнє коливання уваги.

Тема 19. Емоції та почуття

Поняття про емоції та почуття; їх властивості та основні функції. Основні теоретичні підходи до вивчення емоцій та почуттів: еволюційна теорія, психоорганічна теорія,теорія когнітивного дисонансу, когнітивно-фізіологічна теорія, інформаційна теорія, психоаналітична теорія, теорія диференційованих емоцій.

Види емоцій та почуттів: нижчі та вищі, негативні та позитивні, активні та пасивні, прості та складні (фундаментальні); альтруїстичні, комунікативні, глоричні, практичні, романтичні, гностичні, естетичні, гедонічні, акизитивні, пугнічні, моральні, релігійні. Дружба, любов і кохання. Трикомпонентна теорія кохання Р. Стернберга.

Емоційні стани як форми переживань людини. Емоційний тон відчуттів, настрій, пристрасть, екстаз, афект, натхнення, тривога, апатія, фрустрація, емоційне вигорання, емпатія. Агресія та депресія.

Стрес та шляхи його подолання. Ознаки стресового стану. Різновиди стресу: фізіологічний (біологічний), психологічний та соціальний. Фази пристосування до фізіологічного стресу. Поняття про дистрес. Критерії стресостійкості людини.

Індивідуальні відмінності та експресія емоцій і почуттів. Поняття про емоційний інтелект.

Теорія базових емоцій Ізарда.

Нейро-культуральна теорія Екмана.

Теорія емоцій Плучика.

Когнітивна (двофакторна) теорія емоцій Шехтера.

Тема 19. Вольова діяльність людини

Діяльність як форма активності особистості. Особливості людської діяльності. Структура діяльності. Внутрішня (мотивація, ціль та інструментальна основа) та зовнішня (дія, поведінка та операція) організація діяльності. Засоби діяльності: знання, уміння та навички. Роль вправ у формуванні умінь та навичок. Взаємодія навичок (індукція та інтерференція). Звичка. Провідні види діяльності: спілкування, гра, учіння (навчання) і праця.

Загальне поняття про вольову діяльність людини. Погляди на проблему свободи волі. Функції волі. Історія вчення про волю. Афективний та інтелектуальний підходи. Волюнтаризм, мотиваційний підхід, регуляційний підхід.

Вольові дії людини; їх основні ознаки. Вольові зусилля. Етапи простої та складної вольової дії. Потяги, бажання, хотіння. Локус контролю: інтернальний та екстернальний.

Психологічні механізми вольової регуляції: самодетермінація, самоініціація (самогальмування), самоконтроль, самомобілізація та самостимуляція. Вольові якості особистості: базальні та системні. Розвиток сили волі.

Рекомендована література

1. *Бабатіна С.І.* Особливості сприйняття та переживання часу у студентів на етапі адаптації та ідентифікації // Наука і освіта. – 2013. – № 7. – С. 120-125.
2. *Бакаленко О.А.* Психологія сприйняття та переробки інформації. Навчальний посібник. – Харків, 2017.
3. *Болтівець С.* Самосвідомість особистості у саморусі людства // Практична психологія та соціальна робота. – 2013. – № 7. – С. 77-80.

4. *Бородій Д.І.* Загальна психологія : психічні процеси : навчально-методичний посібник. Львів, 2018. 166 с.
5. *Бутенко Л.Л.* Культура наукового мислення як передумова успішності діяльності науково-педагогічних працівників // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2015. – № 2 (65) – С. 27-37.
6. *Венцик О. В.* Життєвий шлях і наукова діяльність Ю. Охоровича // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2015. – № 2. – С.242-252.
7. *Вербицька П.* Культурна пам’ять як чинник конструювання ідентичності в умовах трансформації українського суспільства // HistoricalandCulturalStudies. — Lviv : LvivPolitechnicPublishingHouse, 2018. — Vol 5. — No 1. — P. 15–22.
8. *Вінтюк Ю.* Теоретичне підґрунтя психологічних поглядів Степана Балея // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2016. – № 1. – С. 169-180.
9. *Гапон Н.* Ґендерочутливе мовлення у психолінгвістичних підходах: розмисли про соціальні та професійні комунікації / Н. Гапон // Лінгвоекологія: мова медицини/ наук. ред. Тетяна Єщенко. Львів : Друкарня ЛНМУ імені Данила Галицького, 2023. – С. 157–163. – 425 с. – Режим доступу: https://medlib.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/01/Lingvoekologiya_2023.pdf
10. *Гапон Н. П.* Теоретико-методологічні проблеми психології: навч. посіб. : Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. – С.5-20, 31-41, 57-58, 77-76, 109, 130. – 180 с. – Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Hapon_Nadiia/Teoretyko-metodolohichni_problemy_psykholohii/
11. *Горбунова В. В.* Як спланувати психологічний експеримент? // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – № 4. – С. 12-16.
12. *Гуменюк Г.* Аналіз властивостей пам’яті та їх специфіки: системний підхід // Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології". – 2019. – № 14.
13. *Гуменюк О.* Особливості ситуативного та вікового розвитку Я-концепції // Психологія і суспільство. – 2005. – № 1. – С.46-62.
14. *Гусельцева М. С.* Творчість В.А. Роменця в еволюції психологічних знань // Психологія і суспільство. – 2016. – № 2(64). – С. 25-47.
15. *Довгалюк Т.А.* Поняття мислення як метакогнітивного роцесу у психологічній науці // Молодий вчений. – 2015. – №10 – Ч.2. – С. 184-187.
16. *Донченко О.* Від цілісності психологічних знань до цілісності світобачення // Соціальна психологія. – 2011. – № 1. – С. 3-13.
17. *Дуткевич Т. В.* Загальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 388 с. Детальніше: https://www.yakaboo.ua/ua/zagal-na-psihologija-

teoretichnij-kurs.html?gclid=CjwKCAjwi9-HBhACEiwAPzUhHDtP2hnJfrxsoKBFQgYeErhMnWBg3x-FHQX0tUm74vuRgNrftuNMwRoC22EQAvD_BwE
18. *Ільїна Н., Мисник С.* Загальна психологія: теорія та практикум. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с. Детальніше: https://www.yakaboo.ua/ua/zagal-na-psihologija-teorija-ta-praktikum-navchal-nij-posibnik.html?gclid=CjwKCAjwi9-HBhACEiwAPzUhHIBJ9drCNOLss9ZoznxDJMlJzE-byzjqhYxY5xrHBXkb5HfjqDX7KxoC4nUQAvD_BwE
19. *Карпенко В.В.*Психологія мислення: феноменологія, процес і детермінанти// Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна . – 2013. –Вип. 1. – С. 32-42. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvldu_2013_1_6.pdf
20. *Кіреєва З.*Паритетно-ієрархічна модель генезису темпоральної свідомості // Соціальна психологія. – 2011. – № 6(50) – С. 14-23.
21. *Клименко Ю.О.* Категорія часу в психологічній науці // Психологія і особистість. – 2017. – № 1 (11). – С. 64-72.
22. *Климчук В. О.* Сучасне психологічне консультування та психотерапія: дискурс соціального конструкціонізму та інтеракційний контекст // Практична психологія та соціальна робота. – 2013. – № 2. – С. 63–68.
23. *Літвінова М. Б.* Досвід діагностування кліпового мислення // Педагогічні науки: Збірник наук. праць Херсонського державного університету. – 2017. – № 76(3). – С. 140-145.
24. *Мазяр О. В.* Сікорський в історії психології та історія психології про Сікорського // Практична психологія та соціальна робота. – 2014. – № 2. – С. 75–79.
25. *Максименко С. Д.* Загальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 272 с. Детальніше: https://www.yakaboo.ua/ua/zagal-na-psihologija-1574143.html?gclid=CjwKCAjwi9-HBhACEiwAPzUhHBurzOkKBiFbl5RxUSt_06wDtq9fDa4hYyXJFd96j2z7idluoKKfGhoC6G0QAvD_BwE
26. *Максименко С. Д.* Методологічні проблеми загальної психології // Практична психологія та соціальна робота. – 1999. – № 3. – С. 2-4.
27. *Максименко С. Д.* Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження. – К.: НДІП, 1990.
28. *Маслюк А. М.* Гуманістична парадигма української психології // Психологічний часопис: науковий журнал. – 2018. – № 9(19). – С. 169-182.
29. *Москалець* В. П. Загальна психологія. – К.: Ліра, 2020. – 564 с.
30. *Мусатов С. О.* Система психологічного знання // Вісник НАПН України. Педагогіка і психологія. – 2016. – №1(90). – С. 77-85.

31. *Мусатов С.О.* Система психологічного знання // Педагогіка і Психологія. Вісник НАПН України. – 2016. – № 1(90). – С.77-85.
32. *Новак О. М.* Психологічні аспекти писемного мовлення //Актуальні питання корекційної освіти . – 2011. –Вип. 2. – С. 184-193. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apko_2011_2_24.pdf
33. *Нуртаєва Ю. О.* Погляди вітчизняних психологів та психолінгвістів на внутрішнє мовлення // Горизонти освіти . – 2014. – № 1. – С. 84-87. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gorosv_2014_1_16.pdf
34. *Панасенко Е.* Експеримент як провідний емпіричний метод наукового дослідження в психології: теоретичний аспект // Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки. – 2017. - № 1(17). – С. 127-133.
35. *Партико Т. Б.* Загальна психологія. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 416 с. Детальніше: https://samorozvytok.info/content/tb-partyko-zagalna-psyhologiya-pidruchnyk-1
36. *Пасічник І. Д.* Мислення як предмет психології //Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Психологія і педагогіка. –2013. –Вип. 25. – С. 3-9. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoapp_2013_25_3.pdf
37. *Полунін О.В.* Переживання людиною плину часу: експериментальне дослідження: [монографія]. К.: Гнозіс, 2011. – 360 с.
38. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник. – К.: Каравела, 2020. – 418 с.
39. Психологія : підручник для студентів вищ. навч. закл. / Т.Б. Партико, С.Л. Грабовська, А.О. Вовк та ін.. : за заг ред.. Т.Б. Партико. Київ : Ін Юре, 2014. 664 с..
40. Психологія мовлення і психолінгвістика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. Л.О.Калмикової. – К.: Фенікс, 2008. – 245 с.
41. *Родіна К. М.* Роль образної пам'яті у розвитку саморегуляції тілесного «Я» в юнацькому віці // Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології" – 2017. – № 37.
42. *Роменець В. А.* Психологія творчості. – К: Либідь, 2001. – С. 247-258.
43. *Роменець В.* Предмет і принципи історико-психологічного дослідження // Психологія і суспільство. – 2013. – № 2. – С. 6-27.
44. *Семиченко В. А.* Теоретико-методологічні проблеми сучасної психології // Вісник національного авіаційного університету. Педагогіка і психологія. – 2016. – № 9. – С. 141-152.
45. *Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В.* Загальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 296 с.

Детальніше: https://www.yakaboo.ua/ua/zagal-na-psihologija-1033118.html#tab-attributes
46. Слободенюк Л. Кількісний опис процесів пам'яті // Психологія і суспільство – 2003. - №2. – С. 122-132.Режим доступу: http://journals.uran.ua/index.php/1810-2131/article/view/125779/120289
47. *Слюсаревський М. М.* Методологічний простір творення та оцінювання соціально-психологічних теорій: спроба обґрунтування концепції // Практична психологія та соціальна робота. – 2013. – № 6. – С. 1-9; № 7. – С. 1-6.
48. *Смольська Л. М.* Західні підходи в дослідженнях творчості // Практична психологія та соціальна робота. –2004. –№ 3. –С. 61-66.
49. *Татенко В. О.* Ще раз про предмет психологічної науки // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 6. – С. 6-8.
50. *Татенко В.* Методологія суб'єктно-вчинкового підходу: соціально-психологічний вимір : монографія. Київ : Міленіум, 2017. 184 с.
51. *Титаренко Т.* Життєвий шлях особистості в постмодерністському дискурсі / Т. Титаренко // Психологія особистості. – 2010. – № 1. – С. 11–18.
52. *Титаренко Т. М.* Життєвий світ особистості у межах і за межами буденності. – К., 2003. – С. 259–262.
53. *Титаренко Т. М*. Сучасна психологія особистості. – Київ: Каравела, 2013. 372 с
54. *Фромм Е*. Втеча від свободи. – Харків, 2018. – С. 30-37, 43-51, 58-59.
55. *Чибісова Н. Г., Тарасова О. І.* Культура мовлення та її особливості. Риторика. – К.: Центр навчальної літератури, 2003.
56. *Шахов В. В.* Особливості становлення самосвідомості в студентському віці // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. – 2017. – Вип. 51. – С. 134-138.
57. *Щербина Л. Ф.* Психологічна практика в світлі постнекласичних наукових теорій // Практична психологія та соціальна робота. – 2014. – № 10. – С. 1–4.

ІСТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ

Тема 1. Предмет, завдання, методи історії психології

Підходи до історії психології. Предмет історії психології. Завдання історії психології. Типи психологічного пізнання.

Періодизація історії психології. Методичні проблеми історико-психологічного дослідження. Методи, що використовуються в історії психології. Функції історії психології, її роль в розвитку знань.

Тема 2. Психологія стародавнього світу

Психологічні погляди в стародавньому Єгипті та Вавилоні. Зародження поглядів про душу в рамках міфологічних і релігійних поглядів.

Психологічні погляди в Стародавній Індії. Тлумачення душі і свідомості в буддизмі і джайнізмі (проблема самосвідомості).

Психологічні аспекти вчень, філософських шкіл в Стародавній Індії (чарвакка, йога, веданта, міманса, н'яя, вайшешика) та розуміння співвідношення душі і організму, темпераменту в індійських медиків.

Стародавній Китай: своєрідність трактування душі, особистості і її морального розвитку (Конфуцій, даосизм, Ван Чун, Мо-цзи, та інші).

Тема 3. Психологія античності

Душа в трактуванні натурфілософів. Вчення про логос. Душа в трактуванні Геракліта. Піфагорійський союз і зміна уявлень про душу. Моральна психологія Сократа. Маєвтика як метод розвитку інтелекту. Психологічні погляди Платона. Психологічні ідеї у вченнях Демокріта та Епікура. Внесок Аристотеля в розвиток психології. Трактат Аристотеля «Про душу». Психологічні погляди античних лікарів. Гуморальна теорія і трактування темпераменту.

Тема 4. Психологічні вчення середньовіччя та епохи Відродження

Вчення про душу у трактовці філософів Арабомовного свіу. Проблема подвійної істини. Ібн-Сіна як філософ та лікар. Асоціативний експеримент Ібн-Сіни. Ібн-Рошид: вчення про душу та її волю. Внесок Аль-Газена в розвиток психології.

Середньовічна Європа. Патристика: проблема душі, пізнання, свободи волі (Тертуліан, Григорій Нисський, Немезій Ефеський та інші).

Схоластика. Психологія і теологія Томи Аквінського. Роджер Бекон – ідея дослідного пізнання душі. Боротьба номіналізму і реалізму. Проблема душі і розвитку особистості у Абеляра та Аврелія Августина. "Бритва" Вільяма Оккама.

Психологічні погляди епохи Відродження. "Душа в тілі" – П'єтро Помпонацці. Створення товариства природодослідників Бернардіно Телезіо.

Вивчення пізнавальних можливостей людини Леонардо да Вінчі. Вчення про світ і душу Н. Кузанського, гілозоїзм Дж. Бруно. Психологічні погляди іспанських вчених: Х. Вівес, Г. Перейра.

Тема 5. Психологія як наука про свідомість

Обґрунтування Ф. Беконом емпіричної методології та індуктивної логіки і їх значення для розвитку експериментальної науки.

Вчення про душу і тіло в дуалізмі Р.де Карта. Вчення про рефлекс, психофізичний паралелізм. Вчення про афекти і свободу волі Б. Спінози.

Епіфеноменалізм Т. Гоббса. Закладання основ емпіричної психології у вченні про пізнання Дж. Локка. Монадологія Г. Лейбніца. Асоціанізм Д. Гартлі, Д. Прістлі.

"Бути – значить бути сприйнятим" – Дж. Берклі. Поширення принципу асоціацій на процес пізнання Д. Юмом.

Психологічні погляди філософів епохи Просвітництва (Е. Кондільяк, Ж. Кондорсе, Вольтер, Д. Дідро, П.-Ж. Кабаніс, Ж. Ламетрі, Гете та інші).

Психологічні погляди німецьких філософів: І. Кант, І. Фіхте, Ф. Шеллінг, Г. В.-Ф. Гегель, Л. Фейєрбах.

Розвиток асоціанізму в XIX ст. (Г. Спенсер, Дж. Міль, Т. Браун).

Тема 6. Виникнення експериментальної психології

Природничо-наукові передумови розвитку експериментальної психології. Дослідження І. Мюллера, Г. Гельмгольца. Створення фізіології ВНД. Дарвінізм. Френологія.

Дослідження часу реакції. Психофізика. Відкриття Фехнером і Вебером основного психофізичного закону.

Програми створення нової, дослідної психології. В. Вундт – засновник експериментальної психології. Програма емпіричної (спостерігаючої) психології Ф. Брентано. Програма побудови психології як науки про поведінку І. Сеченова. Розгалуження психологічної науки.

Тема 7. Психологія "потоку свідомості"

Психологія "потоку свідомості" В. Джеймса. Особистість, її життєвий шлях за В. Джеймсом. Теорія емоцій Джеймса-Ланге.

"Форми життя" Е. Шпрангера.

Екзистенційна психологія особистості В. Франкла та Р.Мея. Екзистенційна корекція особистості та логотерапія.

Тема 8. Фрейдизм і неофрейдизм

З. Фройд і його вчення про несвідоме. Пансексуалізм і психоаналіз. Трансформація фрейдизму. Індивідуальна психологія А. Адлера. Аналітична психологія К. Ґ. Юнґа. Анатомія невротичної особистості К. Хорні. Гуманістичний психоаналіз Е. Фрома. Міжособистісна психіатрія Г. Саллівена. Теорія розвитку особистості Е. Еріксона: кризи розвитку, можливості та перепони розвитку.

Тема 9. Розвиток біхевіоризму

Розуміння психології як науки про поведінку: Дж. Уотсон. Проблема поведінки і процесу научіння. Необіхевіоризм Е. Толмена і його вчення про проміжні перемінні. "Маленький робот" з біхевіористичною програмою К. Халла. Оперантний біхевіоризм Б. Скінера. Експериментальні дослідження школи Б.Скінера.

Тема 10. Гештальтизм як психологія цілісності

Гештальт-теорія як реакція проти атомізму традиційної психології. Дослідження М. Вертгеймером "продуктивного мислення". Гештальтистський "тріумвірат". Проблема розвитку психіки (К. Коффка). Дослідження законів сприймання та інсайту (В. Келер). Неогештальтизм. Психологія мотивації, почуттів, волі, особистості: К. Левін.

Тема 11. Феноменологічна стратегія в психології

Проблема самореалізації та ієрархії потреб в концепції А. Маслоу. "Я"-концепція і "індериктивна" центрована на клієнтові психотерапія К. Роджерса. Теорія особистісних конструктів Д. Келлі.

Тема 12. Диспозиційні теорії особистості

Зародження диспозиційних теорій. Мірний підхід до особистості. Факторна теорія особистості Р. Кеттела. Описати особистість через систему її рис, властивостей та характерологічних рис (Г. Олпорт).

Тема 13. Когнітивна психологія та школа Ж. Піаже

У. Найсер – психіка як інформаційна система. Теорія стадій розвитку інтелекту Ж. Піаже. Критика теорії егоцентризму Ж. Піаже Д. Х'юзом та М. Дональдсон. Біхевіоральний напрям в когнітивній психологіх (Д.-С. Брунер).

Тема 14. Розвиток психології в Україні

Психологічні погляди філософів епохи Київської Русі. Психологія в "братських школах". Психологічні погляди І. Вишенського. Г. Сковорода про душу і світ. Психологія в Києво-Могилянській академії. І. Гізель. С. Яворський.

Вчені – психологи у Львівському університеті: Ю. Охорович, С. Балей.

Розвиток української психології в радянський період: Харківська школа (Гальперін, Запорожець, Божович та інші); дефектологія – І. Соколянський та О. Мешеряков; історія психології – В. Роменець. Г. Костюк як вчений та організатор наукових досліджень в Україні.

Проблеми становлення сучасної української психології.

Тема 17. Розвиток глибинної психології. Его-психологія: А. Фройд і Е. Еріксон

А. Фройд: поняття захисту та захисних механізмів. Роль «Его» у психічній діяльності. Різновиди захисних механізмів. Дитячий психоаналіз за А. Фройд. Основні постулати.

Е. Еріксон: роль Его у становленні особистості людини. Мета та детермінанти розвитку Его. Поняття кризи ідентичності. Стадії психосоціального розвитку.

Тема 18. Теорія об'єктних стосунків: М. Кляйн, М. Малер, Д. Віннікотт

М. Кляйн: акцент на інстинкті смерті. Базовий інтрапсихічний конфлікт: боротьба любові і ненависті. Теорія об'єктних відносин. Переживання заздрості і вдячності щодо об'єктів.

Психологічні позиції дитини. Шизоїдно-параноїдна позиція та її основні захисні механізми: розщеплення, ідеалізація, заперечення, проекція, інтроекція. Депресивна позиція.

Специфіка дитячого психоаналізу. Роль символів і фантазії у роботі з дітьми.

Переосмислення стадій психосексуального розвитку. Формування Его і Суперего.

М. Малер: припущення М. Малер щодо процесу формування внутрішньопсихічних структур. Фази нормального аутизму та симбіозу: специфіка Я-репрезентацій та об'єктних репрезентацій. Фаза сепарації-індивідуації: основні завдання дитини та матері на цій стадії. Формування ідентичності.

Д. Віннікотт: етапи становлення особистості дитини. Підтримка, або холдинг та їхня роль у розвитку малюка. Достатньо добра матір, достатньо добрий догляд, достатньо добре оточення, перехідні об'єкти як детермінанти психічного розвитку дитини (за Д. Віннікотом).

Тема 19. Теорія Я (Самість) Х. Кохута. Інтерперсональна теорія психіатрії Г. Салліванна

Х. Когут: поняття і структура Я (Самості) та Я-об'єктів за Х. Когутом. Здоровий та патологічний розвиток Самості.

Нарцистичні розлади. Поняття та типи перенесення (ідеальне та дзеркальне).

Г. Салліван: інтерперсональна теорія психіатрії (або соціальна психіатрія). Особистість як «динамічний центр в серії міжлюдських полів». Особливості персоніфікації.

Тема 20. Соціально-когнітивний біхевіоризм

Положення теорії соціального научіння. Поняття обсерваційного научіння або научіння через спостереження. Вплив когнітивних процесів.

Типи підкріплення – зовнішнє і внутрішнє. Самоефективність.

Научіння агресивній поведінці (згідно поглядів А. Бандури).

Уолтер Мішел: основні положення когнітивно-афективної теорії.

Особистісні змінні передбачення поведінки («особистий автограф», когнітивно-афективні одиниці) за Уолтером Мішелем.

Положення теорії соціального научіння Д. Роттера.

Передбачення поведінки людей в конкретних ситуаціях (поведінковий потенціал, очікування, цінність підкріплення і психологічну ситуацію). Формула передбачення поведінки. Локус-контроль.

Тема 21. Когнітивна психологія

Загальна характеристика когнітивної психології.

Дж. Келлі: психологія особистісних конструктів.

Теорія когнітивного дисонансу Л. Фестінгера.

У. Найсер: відновлення поняття психіки як предмета дослідження; поведінка опосередковується когнітивними процесами.

Тема 21. Гештальттеорія та гештальттерапія

Ф. і Л. Перлз: застосування гештальттеорії для психотерапії, створення гештальтерапії. Основні поняття та принципи гештальтерапії.

С. Гінгер: теоретичні та практичні підходи до особистості у світі. Особистість як система стосунків з іншими.

Тема 22. Екзистенційна психологія та постмодернізм

Основні положення екзистенційного підходу.

Принципи екзистенційного аналізу Л. Бісвангера і М. Боса.

Основні поняття дасайн-аналізу.

Екзистенційна психологія Р. Мея.

Чинники екзистенційної психопатології. Психотерапія Р. Мея.

Проблема постмодернізму у психології.

Конструктивізм та конструкціонізм у сучасній психології та психотерапії

Тема 23. Трансперсональна психологія

Трансперсональна психологія як «четверта сила психології».

Підходи, що відрізняють трансперсональну психологію від традиційної.

К. Вілбер: Дихотомії людської психіки. Зовнішня та внутрішня дуга особистісного розвитку, хвилі свідомості, надсвідомість .

Бачення особистості та її розвитку в теорії Станіслава Гроффа. Психосинтез Асаджіолі.

Рекомендована література

1. *Балей С. В.* З психології творчості Шевченка // История психоанализа в Украине // Сост. И. И. Крутько, Л. И. Бондаренко, П. Т. Петрюк. Харков: Основа, 1996. С. 140 - 201.
2. *Берн Е.* Ігри, в які грають люди. Київ: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2016. – 256 с.
3. *Берн Е.* Що ти скажеш після привітання? Психологія людської долі. – К.: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2018. 432 с.
4. *Грабовська С.* Постмодернізм у психології : теоретичні та практичні аспекти // Наука і цінності людського буття : колективна монографія ; за заг. ред. В.П. Мельника. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015, С. 526-544
5. *Грабовська С.* Психологія постмодерну чи постмодерністська психологія? // Багатовимірність особистості : психологічний ракурс : колективна монографія /[Н.П. Гапон, С.Л. Грабовська, В.А. Гупаловська та ін.] ; за заг. ред.. С. Л. Грабовської, Р.І. Карковської. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. С. 61-98
6. *Грабовська С., Єсип М., Партико Т.* Предмет психології як проблема наукового дослідження // Багатовимірність особистості : психологічний ракурс : колективна монографія / [Н.П. Гапон, С.Л. Грабовська, В.А. Гупаловська та ін.] ; за заг. ред.. С. Л. Грабовської, Р.І. Карковської. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. С. 7-60
7. *Ґінгер С.* Гештальт: мистецтво контакту. Новий оптимістичний підхід до людських стосунків. Пер. з франц. Власенко С., Фільц О. Ред. Фільц О. Львів, ВНТЛ-Класика, 2005. – 160 с.
8. *Данилюк І.* Історія психології в Україні. К.иїв: Либідь, 2002. 152 с.
9. *Євдокімова О.О.* Історія психології : навч. посібник. Харків, Константа, 2020. 320 с.
10. *Жуков С. М., Жукова Т. В.* Історія психології. – К.: Кондор, 2009. – 232 с.
11. *Корольчук М. С., Криворучко П.П.* Історія психології: Навч. посібн. Київ : Ельга, Ніка-Центр, 2004. –248 с. (або видання *Корольчук М. С., Криворучко П.П.* Історія психології: Навч. посібн. Київ : Кондор, 2009. 232 с., *Корольчук М.С., Криворучко*

П.П. Історія психології: Навч. посібник: К.:Ельга, Ніка-Центр, 2010. 248 с.)

12. *Маноха І.П., Роменець В.А.* Історія психології XX століття: Навчальний посібник для ВНЗ. 2-е вид. Київ : Либідь, 1998. 992 с. (або видання *Маноха І.П., Роменець В.А.* Історія психології XX століття: Навчальний посібник для ВНЗ. Київ : Либідь, 2003 990 с.; *Маноха І.П., Роменець В.А.* Історія психології XX століття: Навчальний посібник для ВНЗ. Київ: Либідь, 2007 832 с.)
13. *Махній М.М.* Історія психології : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2016. 472 с. https://makhnii-history.blogspot.com/2016/02/blog-post.html
14. *Роменець В. А.* Історія психології XX ст. К.: Либідь, 1998. Київ 989 с.
15. *Роменець В. А.* Історія психології стародавнього світу і середніх віків. Київ, 1983.
16. *Роменець В. А.* Історія психології XVIII століття. Епоха Просвітництва: Навч. посібн. Київ: Либідь, 2006. 1000с
17. *Роменець В. А.* Історія психології. Відродження. Київ, 1987.
18. *Роменець В. А.* Історія психології. Кінець XIX початок XX ст. Київ: Вища школа, 1996.
19. Становлення психологічної думки в Україні : провідні ідеї та історія розвитку : колективна монографія / В.В. Турбан, Л.З. Сердюк, Ю.Т. Рождественський [та інш.] ; за ред. В.В. Турбан. К.-Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 306 с.
20. *Франкл В.* Людина в пошуках справжнього сенсу . Київ: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2020. 160 с.
21. *Фройд З.* Вступ до психоаналізу. Лекції. Київ : Основи, 2015. 422 с.
22. *Фройд З.* Тотем і табу. Львів : Фоліо, 2019. 272 с.
23. *Фройд З.* По той бік принципу задоволення. Львів : Фоліо, 2019. 160 с.
24. *Фром Е.* Мати або бути. Київ : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2020. 304 с.
25. *Фром Е.* Мистецтво любові. К.: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2017. 192 с.
26. *Юнг К. Г.* AION. Нариси щодо символіки самості. Львів : Астролябія, 2016. 432 с
27. *Юнґ К. Ґ.* Аналітична психологія. Львів : Астролябія, 2018. 608 с.
28. *Юнґ К. Ґ.* Психологічні типи. Львів : Астролябія, 2011. 696 с
29. *Юнґ К. Ґ.* Архетип і колективне несвідоме. Львів : Астролябія, 2018. 608 с.

30. *Benjafield J. G.* A History of psychology. Boston, 2000. 391 p.
31. *Lundin R.W.* Theories and System of Psychology. 5 ed. Lexington: Heath and Company, 1996. 432 p.
32. *Lonner W.J., Malpass R.S.* Psychology and Culture. Boston: Allyn and Bacon, 1994. 317 p.
33. Psychologia: Podrecznik akademicki / Red. nauk. J. Strelau, D. R
34. *Russell R.W.* Psychology in ist world context // American Psychologist . – 1984.– 39 (9). P. 1026–1031.
35. *Skinner B.F.* Beyond Freedome and Dignity : Hockett Publising Company, 1971

Інформаційні ресурси

36. *Грисенко, Н.В.* Посібник до вивчення курсу «Історія психології». Від появи перших психологічних теорій до становлення психології як самостійної науки / Н.В. Грисенко. Донецьк : РВВ ДНУ, 2017. 40 с. http://repository.dnu.dp.ua:1100/?page=inner_material&id=2060
37. Історія психології: від античності до початку XX століття : навч. посібник / Авт-уклад. О. П. Коханова, 2016. НВП «Інтерсервіс». 235 с. http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/16139/1/O_Kokhanova_IP_IL.pdf
38. *Махній І.П., Скок М.А*. Історія психологічної думки: Навч.посібник [Електронний ресурс]. Чернігів: Чернігівський національний університет ім. Т.Г. Шевченка, 2010: http //makhnii-history.blogspot.com/
39. Розвиток психології в Україні https://pidru4niki.com/16280414/psihologiya/rozvitok_psihologiyi_ukrayini
40. Становлення психологічної думки в Україні: провідні ідеї та історія розвитку : колективна монографія / В. В. Турбан, Л. З. Сердюк, Ю. Т. Рождественський [та ін.] ; за ред. В. В. Турбан. Київ–Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 306 с. https://core.ac.uk/download/pdf/32309617.pdf
41. www.Psychlit
42. www.Psychinfo
43. http://psychlib.com.ua/
44. http://pidruchniki.ws
45. Студентська електронна бібліотека «Читалка» http://chitalka.info/psy.html
46. Електронна бібліотека https://sci-hub.tw/

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Тема. 1. **Особливості та рівні наукового знання**

Методологія науки. Види знання (за рівнем науковості). Особливості псевдонаукових досліджень. Шляхи формування знання (Чарльз Пірс). Форми наукового знання. Особливості наукового знання (в психології). Рівні наукового пізнання (емпіричний, теоретичний). Складові наукового знання. Цілі психологічного дослідження. Етика наукового дослідження. Види психологічних досліджень (фундаментальні, прикладні).

Тема 2. **Підготовчий етап психологічного дослідження**

Етапи наукового дослідження в психології. Постановка наукової проблеми. Ідеї для наукового дослідженя. Основні види цілей психологічного дослідження. Об'єкта та предмет дослідження. Тема наукового дослідження. Вимоги до гіпотез. Види гіпотез. Помилка першого роду та помилка другого роду. Завдання дослідження. Наукова новизна результатів дослідження. Практична значущість результатів психологічного дослідження. Вибір показників, критеріїв, параметрів оцінки досліджуваного явища. Критерії, яким повинні відповідати досліджувані групи. Підходи до вибору досліджуваних (ймовірнісна вибірка, неймовірнісна (проста) вибірка). Доцільність дослідження однієї особи.

Тема. 3. **Експериментальні та кореляційні дослідження в психології. Валідність дослідження.**

Операціоналізм як напрям в методології і філософії науки. Особливості експериментального методу (Роберт Вудвортс). Види змінних в експерименті. Змінні в кореляційному дослідженні. Зовнішня валідність дослідження.

Тема. 4. **Експериментальні та кореляційні дослідження в психології. Типи експериментальних планів. Особливості кореляційних досліджень.**

Види експериментальних планів. Експериментальна група і контрольна группа. Експериментальні умови і задачі, за яких необхідно використовувати міжсуб'єктий експериментальний план. Переваги і недоліки різних експериментальних планів. Внутрішня і зовнішня валідність експерименту. Джерела загроз для внутрішньої валідності експерименту. Заходи і процедури забезпечення внутрішньої валідності. Проблеми прикладних досліджень. Особливості кореляційних досліджень.

Рекомендована література

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд "Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики"; за заг. ред. Т.В. Фінікова, А.Є. Артюхова – Київ : Таксон, 2016. – 234 с.

2. Академічне письмо: навч. посібник / Уклад. Ревуцька С.К., Зінченко В.М. Кривий Ріг, 2019. –130 с.
3. *Білуха М. Т.* Методологія наукових досліджень : підручник. – Київ : АБУ, 2002. – 480 с.
4. *Брейс А*. Анкетування: Розробка опитних листів, їх роль і значення при проведенні ринкових досліджень / Пер. з англ. – Дніпропетровськ: Баланс Бізнес Букс, 2005. – 336 с.
5. *Важинський С.Е., Щербак Т І.* Методика та організація наукових досліджень : Навч. посіб. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. – 260 с.
6. *Вернигора Н. М.* Написання сучасної наукової статті. Методичні рекомендації; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, Гуманітарний ін-т. – Київ : Білий Тигр, 2015. – 28 с.
7. *Гапон Н. П.* Теоретико-методологічні проблеми психології: навч. посіб. : Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. – С.5-20, 31-41, 57-58, 77-76, 109, 130. – 180 с. – Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Hapon_Nadiia/Teoretyko-metodolohichni_problemy_psykholohii/
8. *Горбунова В.В.* Етичні та правові аспекти психологічних досліджень // Практична психологія соціальна робота. – № 3. – 2005. – С. 18-23.
9. *Данильян О. Г.* Організація та методологія наукових досліджень : навч. посіб. – Харків : Право, 2017. – 448 с.
10. Етичний кодекс ученого України [Електронний ресурс]. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002550-09
11. *Рибалка В.В.* Методологічні питання наукової психології (Досвід особистісно центрованої систематизації категоріально-понятєвого): Навч.-метод. посібн. – К.: Ніка-Центр, 2003. – 204 с.
12. *Цехмістрова Г.С.* Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. − Київ: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 240 с.
13. Alberto Martín-Martín, Enrique Orduna-Malea , Mike Thelwall, Emilio Delgado López-Cózar Google Scholar, Web of Science, and Scopus: a systematic comparison of citations in 252 subject categories // Journal of Informetrics. – 2018. – vol. 12, no. 4. – P. 1160-1177. https://doi.org/10.1016/J.JOI.2018.09.002
14. *Rose M.B., Holmbeck G.N., Coakley R.M., Franks E.A.* Mediator and moderator effects in developmental and behavioral pediatric research // Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics. 2004. - Volume 25. - Issue 1. - P 58-67.

ОСНОВИ БАГАТОВИМІРНОГО СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ

Тема. 1 **.Простір спостережень і факторний простір. Кластерний аналіз.**

Простір спостережень і факторний простір.

Поняття багатовимірного арифметичного простору. Метричний простір. Види метрик. Скалярний добуток. Простір спостережень і факторний простір.

Дерева класифікації даних.

Модуль кластерного аналізу. Ієрархічне дерево класифікації. Вибір метрики та видів зв'язків. Побудова дендрограми класифікації в Statistica.

Класифікація даних методом k-середніх.

Алгоритм класифікації даних методом k-середніх. Визначення кількості груп класифікації даних.

Тема. 2. **Множинна регресія.**

Множинна лінійна регресія.

Множинна лінійна регресія. Характеристики адекватності моделі. Оцінки параметрів регресії. Оцінки розподілу залишків.

Тема. 3 **.Дискримінантний аналіз.**

Дискримінантні функції.

Інтерпретація дискримінантної функції для двох груп. Дискримінантні функції для багатьох груп. Відстань Махаланобіса. Статистика Вілкса. Розміщення даних в просторі канонічних змінних.

Перевірка коректності апріорної класифікації даних в Statistica.

Структура модуля дискримінантного аналізу. Побудова дискримінантних функцій. Покрокове включення та покрокове виключення змінних. Модуль канонічного аналізу. Матриця класифікації.

Апостеріорна класифікація даних

Апостеріорні ймовірності класифікації даних. Класифікаційні функції і класифікація нових об'єктів.

Тема. 4. **Факторний аналіз даних.**

Математичні аспекти факторного аналізу.

Редукція розмірності факторного простору. Основні рівняння і концепції в алгебричній формі. Власні значення кореляційної матриці і відтворена дисперсія. Відтворена і залишкова кореляційні матриці. Критерії оцінювання розмірності простору латентних факторів. Методи виділення латентних факторів. Метод головних компонент. Ротація факторів.

Факторний аналіз даних в Statistica.

Структура модуля факторного аналізу. Критерії оцінювання кількості факторів (графік «кам'яного осипу», критерій Кайзера). Матриця власних значень і частка відтвореної дисперсії. Проблема обертання факторів та їх

інтерпретація. Оцінка значень факторів.

Рекомендована література

1. *Бабенко В.В.* Основи теорії ймовірностей і статистичні методи аналізу даних у психологічних і педагогічних експериментах: Навчальний посібник. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 184 с.
2. *Бобик О.І., Берегова Г.І., Копитко Б.І.* Теорія ймовірностей і математична статистика : Підручник. − Київ : ВД «Професіонал», 2007. − 560 с.
3. *Боснюк В.Ф.* Математичні методи в психології : Курс лекцій. Харків, 2016. 56 с http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/1321/KURS_LEKC_J_Matematichni_metodi_v_psihologiji.pdf
4. *Вдовенко В.В.* Математичні методи в психології : Навчально-методичний посібник. –Кропивницький, 2017. – 112 с. http://dspace.cuspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2852/1/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97.pdf
5. *Єріна А.М.* Статистичне моделювання та прогнозування : Навч. посібник.– Київ : КНЕУ, 2001. – 170 с.
6. *Климчук В.О* Математичні методи в психології : Навч. посібник для студентів психологічних спеціальностей. – Київ, 2009. – 288 с.
7. *Климчук В.О.* Факторний аналіз: використання у психологічних дослідженнях // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 8. – С. 43-48.
8. *Руденко В.М., Руденко Н.М.* Математичні методи в психології – Київ : Академвидав, 2009. – 384 с

ПИТАННЯ ДО ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПІРАНТУРИ

Загальна психологія

1. Співвідношення об’єкта та предмета психології. Проблема предмета сучасної психології. Причини відсутності єдиного предмета дослідження у сучасній психології.
2. Загальнопсихологічні принципи: детермінізму, випереджального відображення, розвитку, історизму, системно-структурний, єдності свідомості та діяльності, особистісного підходу, комплексності.

3. Конкретнопсихологічні принципи: адекватності, паралельності, екстремальності, реєстрації градієнта, референтності, якісного аналізу Етапи проведення психологічних досліджень.
4. Теоретичні та організаційні методи психології.
5. Емпіричні методи психології.
6. Методи розуміння психіки людини та впливу на неї.
7. Природа психіки людини, її основні функції та властивості.
8. Психофізична та психофізіологічна проблеми, шляхи їх вирішення.
9. Індивідуальна свідомість людини, її структура та основні особливості.
10. Самосвідомість людини, її основні функції.
11. Самооцінка людини, її основні виміри. Формування самооцінки.
12. "Я-концепція" особистості, її компоненти, особливості та функції. Я-образ людини та його різновиди.
13. Поняття про несвідому сферу психіки людини. Основні функції несвідомого, його різновиди. Співвідношення між свідомим та несвідомим у психіці людини.
14. Сучасні теоретичні напрямки персонології.
15. Психологічний аналіз структури особистості (З. Фройд, К. Юнґ та ін.).
16. Теорія самодетермінації (Self-Determination Theory) — 1985, Едвард Десі (Edward Deci) та Річард Райан (Richard Ryan).
17. Соціально-когнітивна теорія (*Social Learning 1963*, Social Cognitive Theory (1986) Альберт Бандура (Albert Bandura).
18. Теорія п'ятифакторної моделі особистості (Five-Factor Model of Personality) 1980 роки, Роберт МакКріі (Robert McCrae) та Пол Коста (Paul Costa).
19. Теорія самоефективності (Self-Efficacy Theory) — 1977, Альберт Бандура (Albert Bandura).
20. Спрямованість особистості. Психологічна характеристика потреб, мотивів та мотивації особистості.
21. Теорії потреб А. Маслоу та Д. МакКлеланда.
22. Змістові (А. Маслоу, Д. МакКлелланд) та процесуальні (В. Врум, С. Адамс, Портер-Лоулер) теорії мотивації.
23. Цінності та ціннісні орієнтації особистості.. Термінальні та інструментальні ціннісні орієнтації (М. Рокич). Типологія особистості за її ціннісними орієнтаціями (Е. Шпрангер).
24. Формування та становлення особистості. Психологічні механізми формування особистості: соціалізація та інтерналізація. Чинники становлення особистості.
25. Психологічна зрілість особистості. Основні риси зрілої особистості (Г. Оллпорт).
26. Самоактуалізація та самореалізація особистості. Характеристики самоактуалізованої (А. Маслоу) та самореалізованої особистості (К. Роджерс).
27. Механізми психічного захисту особистості та їх характеристика.

28.Поняття про темперамент та його зв’язок з основними характеристиками поведінки людини (енергетичними, часовими і афективними). Сучасні теорії темпераменту.
29.Поняття про характер та його основні риси. Типологія характеру: типи орієнтацій та акцентуацій характеру.
30.Поняття про здібності та їхню природу. Трикільцева модель обдарованості Дж. Рензуллі. Різновиди здібностей: загальні та спеціальні здібності.
31.Відчуття як найпростіший пізнавальний психічний процес. Основні теоретичні підходи до вивчення відчуттів в психології. Особливості зорових та слухових відчуттів.
32.Закономірності відчуттів. Абсолютна та диференційна чутливість, їх вимірювання. Основний психофізичний закон.
33.Закономірності відчуттів. Адаптація відчуттів: негативна та позитивна. Взаємодія відчуттів. Сенсибілізація та синестезія. Контраст відчуттів.
34.Основні теоретичні підходи до вивчення сприймань в психології. Психологічні ефекти та феномени, пов’язані зі сприйманням простору, часу та руху.
35.Особливості, індивідуальні відмінності та типи сприймання.
36.Основні теоретичні підходи до вивчення пам’яті в психології.
37.Процеси пам’яті. Умови успішного запам’ятовування, збереження та пригадування матеріалу. Причини забування матеріалу. Криві збереження (забування) Г. Еббінгауза та Г. П’єрона. Феномен ремінісценції.
38.Основні теоретичні підходи до вивчення мислення в психології.
39.Основні стадії процесу логічного та творчого мислення. Основні мисленнєві операції людини.
40.Індивідуальні відмінності мислення. Типи розуму. Інтелектуальні стилі.
41.Психолінгвістичні теорії розвитку мовлення. Функції мовлення. Погляди Ж. Піаже на егоцентричне мовлення.
42.Психологічні механізми породження, сприймання і розуміння мовлення. Поняття про універсальний предметний код.
43.Основні теоретичні підходи до вивчення уяви в психології. Основні функції уяви. Уява і творчість. Прийоми створення образів уяви.
44.Основні теоретичні підходи до вивчення уваги в психології. Специфіка уваги у порівнянні з іншими пізнавальними психічними процесами. Основні властивості уваги.
45.Основні теоретичні підходи до вивчення емоцій та почуттів в психології. Властивості та основні функції емоцій та почуттів. Трикомпонентна теорія кохання Р. Стернберга.
46.Емоційні стани як форми переживань людини. Емоційний тон відчуттів, настрій, пристрасть, афект, тривога, апатія, фрустрація, емоційне вигорання, емпатія. Агресія та депресія.

47.Стрес та шляхи його подолання. Ознаки стресового стану. Різновиди стресу. Фази пристосування до фізіологічного стресу. Поняття про дистрес. Критерії стресостійкості людини.
48.Сучасні теорії емоцій. Теорія базових емоцій Ізарда. Нейро-культуральна теорія Екмана. Теорія емоцій Плучика. Когнітивна (двофакторна) теорія емоцій Шехтера.
49.Емоційний інтелект: теорія і практика формування, розвитку. Емоційний інтелект в діяльності людини.
50.Знання, уміння та навички людини. Роль вправ у формуванні умінь та навичок. Взаємодія навичок. Звичка. Провідні види діяльності людини.
51.Основні теоретичні підходи до вивчення волі в психології. Погляди на проблему свободи волі.
52.Вольові дії людини; їх основні ознаки. Вольові зусилля. Етапи простої та складної вольової дії. Потяги, бажання, хотіння. Локус контролю: інтернальний та екстернальний.
53.Психологічні механізми вольової регуляції: самодетермінація, самоініціація (самогальмування), самоконтроль, самомобілізація та самостимуляція. Вольові якості особистості: базальні та системні.

Історія психології

1. Підходи до історії психології.
2. Предмет історії психології.
3. Завдання історії психології.
4. Періодизація історії психології.
5. Методи, що використовуються в історії психології.
6. Функції історії психології, її роль в розвитку знань.
7. Зародження поглядів про душу в рамках міфологічних і релігійних поглядів.
8. Психологічні погляди в Стародавній Індії. Тлумачення душі і свідомості в буддизмі і джайнізмі (проблема самосвідомості).
9. Психологічні аспекти вчень, філософських шкіл в Стародавній Індії (чарвакка, йога, веданта, міманса, н’яя, вайшешика).
10. Стародавній Китай: своєрідність трактування душі, особистості і її морального розвитку (Конфуцій, даосизм, Ван Чун, Мо-цзи та інші).
11. Душа в трактуванні натурфілософів. Геракліт.
12. Піфагорійський союз і зміна уявлень про душу.
13. Моральна психологія Сократа і психологічні ідеї в філософській системі Платона.
14. Вчення про ейдоси Демокріта.
15. Психологічні ідеї Епікура.
16. Внесок Аристотеля в розвиток психології.

17. Психологічні погляди античних лікарів. Гуморальна теорія і трактування темпераменту.
18. Арабомовний світ. Проблема подвійної істини. Ібн-Сіна як філософ та лікар. Асоціативний експеримент Ібн-Сіни. Ібн-Рошд: вчення про душу і її волю.
19. Середньовічна Європа. Патристика: проблема душі, пізнання, свобода волі (Тертуліан, Г. Ниський, Н. Ефеський та інші).
20. Схоластика. Психологія і теологія Томи Аквінського. Роджер Бекон – ідея дослідного пізнання душі. Боротьба номіналізму і реалізму. Проблема душі і розвитку особистості у П. Абеляра та А. Августина. "Бритва" Вільяма Оккама.
21. Психологічні погляди епохи Відродження. (П. Помпонацці, Б. Телезіо, Л. да Вінчі, Н. Кузанський, Дж. Бруно, Х. Вівес, Г. Перейра).
22. Ф. Бекон: емпірична методологія та індуктивна логіка і їх значення для розвитку експериментальної науки.
23. Вчення про душу і тіло в дуалізмі Р. Декарта. Вчення про рефлекс, психофізичний паралелізм.
24. Вчення про афекти і свободу Б. Спінози. Епіфеноменалізм Т. Гоббса.
25. Закладання основ емпіричної психології у вченні про пізнання Дж. Локка.
26. Монадологія Г. Лейбніца.
27. Асоціанізм Д. Гартлі, Д. Прістлі.
28. "Бути – означає бути сприйнятим" – Дж. Берклі. Поширення принципу асоціацій на процес пізнання Д. Юмом.
29. Психологічні погляди філософів епохи просвітництва (Е. Кондільяк, Ж. Кондорсе, Вольтер, Д. Дідро, П.-Ж. Кабаніс, Ж. Ламетрі, Г. Гете та інші).
30. Психологічні погляди німецьких філософів: І. Кант, І. Фіхте, Ф. Шеллінг, Г. В.-Ф. Гегель, Л. Фейєрбах.
31. Розвиток асоціанізму в XIX ст. (Г. Спенсер, Дж. Міль, Т. Браун).
32. Природничо-наукові передумови розвитку експериментальної психології. Дослідження І. Мюллера, Г. Гельмгольца. Створення фізіології ВНД. Дарвінізм. Френологія.
33. Дослідження часу реакції. Психофізика. Відкриття Фехнером і Вебером основного психофізичного закону.
34. Програми створення нової, дослідної психології. В. Вундт – засновник експериментальної психології.
35. Програма емпіричної (спостерігаючої) психології Ф. Брентано.
36. Психологія "потоку свідомості" В. Джемса. Особистість, її життєвий шлях. Теорія емоцій Джемса-Ланге.
37. "Форми життя" Е. Шпрангера.

38. Екзистенційна психологія особистості В. Франкла. Екзистенційна корекція особистості та логотерапія.
39. З. Фройд і його вчення про несвідоме. Пансексуалізм і психоаналіз.
40. Індивідуальна психологія А. Адлера.
41. Аналітична психологія К. Ґ. Юнґа.
42. Анатомія невротичної особистості у К. Хорні.
43. Гуманістичний психоаналіз Е. Фрома.
44. Розуміння психології як науки про поведінку: Дж. Уотсон. Проблема поведінки і процесу научіння.
45. Необіхевіоризм Е. Толмена і його вчення про проміжні перемінні.
46. "Маленький робот" з біхевіористичною програмою К. Халла.
47. Оперантний біхевіоризм Б. Скінера.
48. Гештальт-теорія як реакція проти атомізму традиційної психології. Дослідження М. Вертгеймером "продуктивного мислення". Гештальтистський "триумвірат".
49. Дослідження законів сприймання та інсайту (В. Келер).
50. Неогештальтизм. Психологія мотивації, почуттів, волі, особистості: К. Левін.
51. Проблема самореалізації та ієрархії потреб в концепції А. Маслоу.
52. "Я"-концепція і "індериктивна" центрована на клієнті психотерапія К. Роджерса.
53. Теорія особистісних конструктів Д. Келлі.
54. Факторна теорія особистості. Р. Кеттел.
55. Описати особистість через систему її рис і властивостей, характерологічних рис (Г. Олпорт).
56. Теорія стадій розвитку інтелекту Ж. Піаже.
57. Критика теорії егоцентризму Ж. Піаже Д. Х'юзом та М. Дональдсон.
58. Психологічні погляди філософів епохи Київської Русі. Психологія в "братських школах".
59. Психологічні погляди Г. Сковороди.
60. Психологія в Києво-Могилянській академії. І. Гізель, І. Яворський.
61. Вчені-психологи у Львівському університеті: Ю. Охорович, С. Балей.
62. Розвиток української психології в радянський період
63. Харківська школа. Дефектологія – І. Соколянський та В. Мешеряков.
64. Психологічні погляди В. Роменця.
65. Г. Костюк як вчений та його внесок у розвиток української психології
66. Розвиток психології в Україні після 1991 року.
67. Проблеми становлення сучасної української психології.

68. Его-психологія за А. Фройд та Е. Еріксоном.
69. Теорія об’єктних стосунків за М. Кляйн, М. Малер та Д. Віннікотом.
70. Поняття і структура «Я» та Самості за Х. Когутом.
71. Інтерперсональна теорія психіатрії за Г. Салліваном.
72. Соціально-когнітивний біхевіоризм: А. Бандура, У. Мішел та Дж. Роттер.
73. Когнітивна психологія другої половини ХХ - початку ХХІ ст.
74. Диспозиційні теорії у психології (Г. Олпорт, Р. Кеттел і Г. Айзенк).
75. Гештальтпсихологія другої половини ХХ та початку ХХІ ст. Розвиток гештальттерапії: Ф. і Л. Перлз., С. Гінгер
76. Трансперсональна психологія.

Методика та організація наукового дослідження

1. Види знання за рівнем науковості (наукове та позанаукове знання).
2. Особливості наукового знання в психології.
3. Теоретичний та емпіричний рівні пізнання в психології.
4. Шляхи формування поглядів і переконань (за Ч. Пірсом).
5. Цілі психологічних досліджень.
6. Види психологічних досліджень (фундаментальні і прикладні).
7. Поняття методології, методу та методики. Вибір методологічної парадигми наукового дослідження.
8. Об’єкт і предмет психологічного дослідження..
9. Етапи психологічного дослідження.
10. Підготовчий етап психологічного дослідження.
11. Наукова проблема. Етапи постановки наукової проблеми.
12. Опис думок однодумців автора та критика положень, з якими науковець не погоджується.
13. Змінні в експериментальному та кореляційному дослідженнях.
14. Підбір групи досліджуваних. Експериментальна і контрольна група.
15. Мета та завдання дослідження. Види цілей психологічного дослідження.
16. Гіпотеза як передбачення майбутніх результатів.
17. Поєднання опитування, тестування та експерименту в емпіричному дослідженні
18. Етичні аспекти збору і представлення емпіричних даних.
19. Опис емпіричної процедури в науковій роботі. Визначення способу опрацювання емпіричних даних.
20. Якісний аналіз емпіричних даних.
21. Використання статистичних методів для обробки емпіричних даних. Підбір засобів статистики для опрацювання даних.
22. Вибір показників та параметрів оцінки досліджуваного явища.

23. Зовнішня та внутрішня валідність експерименту.
24. Види експериментальних планів.
25. Ймовірнісна та не ймовірнісна вибірки в емпіричному дослідженні.
26. Емпіричне психологічне дослідження, в якому бере участь лише один досліджуваний.
27. Заходи забезпечення внутрішньої валідності експерименту (при міжсуб'єктному експериментальному плані).
28. Заходи забезпечення внутрішньої валідності експерименту (при внутрішньосуб'єктному експериментальному плані).
29. Основний ефект та ефект взаємодії в експериментальному дослідженні.

Основи багатовимірного статистичного аналізу

1. Факторний простір і простір спостережень.
2. Поняття метрики (відстані) у багатовимірному просторі.
3. Види відстаней у багатовимірних просторах.
4. Ієрархічні методи кластеризації. Правила групування.
5. Метод *k*-середніх кластерного аналізу даних.
6. Основне рівняння моделі факторного аналізу. Відтворена та залишкова матриці кореляцій.
7. Критерії визначення кількості латентних факторів у факторному аналізі.
8. Ротація факторів у факторному аналізі. Інтерпретація матриці факторних навантажень.
9. Перевірка внутрішньої надійності тестів за допомогою статистики α-Крон-баха.
10. Два завдання дискримінантного аналізу даних.
11. Алгоритм дискримінантного аналізу. Статистичні критерії ефективності розрізнення груп.
12. Класифікаційна матриця та апостеріорна класифікація спостережень.
13. Дискримінантні функції. Методи вибору змінних, що входять до дискримінантних функцій.
14. Класифікаційні функції та класифікація нових спостережень.
15. Застосування кореляційного аналізу для опрацювання емпіричних даних у психології.
16. Порівняльний аналіз: вибір типу аналізу залежно від даних, що потребують порівняння.
17. Застосування регресійного аналізу в опрацюванні даних емпіричного дослідження.
18. Застосування однофакторного дисперсійного аналізу в опрацюванні даних емпіричного дослідження.

19. Критерії підбору методів статистичного аналізу емпіричних даних у психології.